

D.

Anton Oliban.

*

„Živ, vesel, skoz in skoz resničen in odkritosrčen, včasih zamišljen, večidel humorističen, tudi nekoliko zabavljiv, pa nikoli ne hudoben, — tak si bil, ko sem te spoznal prvič, in — tak si ostal do zadnjega zdihljeja, ko sem te obiskal še kake tri ali štiri dni pred tvojo prerano smrtjo... Tvoje zvanje življenje.. moj Bog! življenje učenca, in če je, svojim starišem želje spolnivi, odpel novo mašo — kaplana, je eno drugemu tako podobno, kakor listu list, in moral bi znano šablono začeti: Rojen v slavni Moravški (v Moravčah ali Moravcem) tehantijski fari na štajarski meji kranjske Slovenije — 11. aprila 1824. l. — je bil sin pobožnih, pa tudi bolj ubožnih starišev, kateri so mladega Tončka že s prva lepo podučevali. — No tako je tudi bilo, in hvaležen je bil za to svojemu staremu očetu do njih konca dni. Menda ga je tudi večidel hvaležnost do njih v duhovnico gnala, da bi jim njih najserčneje želje vresničil. „Refugium stupiditatis“ — kakor dostim očitujejo — mu duhovščina ni bila, ker on bi lahko bil z visokospoštovanim ondašnjim višjim državnim odvetnikom dr. R. v Gradec šel, in tam s svojim bistrim umom si drugega, morebiti boljšega kruha dobil, kakor tega, katerega mu je pelin natolcevanja in želč krivega sumnjenja dostikrat dobro osolil in ogrenil. Da je bil hvaležnega srca, mi med brezštevilnimi drugimi pisanimi pričami tako priserčno lepo kažete dva stara, vsa rujava, že skoraj raztrgana lista od leta 1837, ktera so mu pisali častiti gosp. Miha Peternel, onda kaplan v Poljanah. Čemu ju je hranil? čemu vlačil s saboj skoz vse učilnice in po vsih svojih kaplanijah? Hvaležno občutljivo srce se ni upalo zavreči miloprijaznih vrst svojega prvega učenika, pobožnost proti starišem in učenikom, tista prava „pietas“, ktera naši mladini zmiraj bolj in bolj zmanjkuje v blaziranih, civiliziranih in oblizanih naših časih.“

Tedanjo normalno ali ljudsko šolo je A. Oliban izveršil v Kamniku, gimnazijo — gramatikalno, humanitetno pa modroslovno razreda — v Ljubljani slavno, obično vzvišen nad čerto — med sedmerimi pervaki. — „Leta 1846 je prišel v Celovec v prvo leto bogoslovja in moral je „eksternirati“, kakor več drugih prvega leta. Hitro si je pridobil ljubezen ne samo svojih tovaršev, temuč tudi svojih učnikov, samo en sam mu je bil čmern in neprijazen, ter ranjki ni hotel in ni mogel „jurare in verba magistri“, to se pravi, Oliban je včasih latinščino po svoje krojil, in ni hotel „mrlatiti — quod significat vernacule wursteln.“ — Leta 1848, ko se je vnela občna buna duhov, so njeni silni viharji pač tudi predrli v duhovščini tihotne zidovja, in kakor v drugih, so se v

celovški pač tudi kovala „peticije — impiae memoriae“! — In kakor drugod — na političkem polju — po takih negodnih mladičih — so tudi tukaj metali z bombami za komarjem in s topovi streljali po mušicah — in spodili 18 bogoslovcov, takih mladih rogoviležev, ki se zdaj žalostno-milo smehljajo oni prešli dóbi. Med njim bil je se vé da, tudi naš Tone, kteremu je pa še posebna osebičnost k temu pripomogla. Leto in dan je po Celovcu inštruiral in s tem si služil svoj kisli kruhek — pa tudi sladko ljubezen svojih učencov, kateri še zdaj hvaležni pomnijo svojega učenika. Číslan je bil kot učenik in priden, pošten, pameten mladeneč v marsikteri žlahni rodovini, kakor n. pr. v že navedeni gosp. dr. R., rajnega gosp. okrajnega komisarja Ž. in drugih. Ljubili in číslali so ga vsi, toraj si pa tudi prizadevali, storiti mu želje kar le mogoče, spraviti ga zopet v vrsto labodskih bogoslovcov, kar jim je tudi po dolgem letu po volji se zgodilo. Pričujejo mi njegovi listi iz dóbe, kako skrb je imel za svojega starega očeta, za svoje sestre, in kako silno se je trudil, doseči svoj namen, hrepenenje svojih domačih dovérsiti.“

„Zdelal je, priden in umen, kakor je bil, lahko in srečno druge dve leti bogoslovja in za mašnika bil je posvečen 27. julija 1851. Malo tednov potem je nastopil svojo prvo kaplansko službo v Š. Kancijan u v tunski dolini na Koroškem.. In kako bi zdaj pisal, kako zdaj začel! Tvoj dnevnik pred menoj leži, — ne — ne tvoj dnevnik — tvoja duša!.. Tolike nježnosti, tolike zaupljive vere, toliko plahega upanja, toliko blagih namenov!.. Vnet za vse, kar je lepo, žlahno, blago in sveto, si je prizadeval in se trudil na vso moč, — ali kdo te bo sodil? ako te Gospodova beseda tolažljivo oprosti.. „duh je sicer voljan, al — truplo je slabo“; — včasí je moč le oslabela in v družbi domači veselí si je živahen pevec kaki kozarček še več nalil — in tudi popil — nikoli pa nisem slišal, da bi kdaj bil kaj nespametnega ali zasmehljivega bil počenjal; — vesel je bil, popeval rad, pa — pika črna mu je ostala!.. Prišel je v Roje in Šmarje v labodski dolini, kjer je g. Placidu Javorniku, kakor že prej kot bogoslovec pomagal pri spisovanju razlaganja sv. pisma.. Od ondot prestavljen v Šmartén pri Slov. Gradcu, kjer je poslovenil Štolcov „Oče naš“ — je prišel na zadnje k Materi Božji na jezeru, ali k Fari, kakor tu na Koroškem pravijo.. Tu pa je pešal čedalje huje in huje, fara je težavna — navada je postala železna srajca, — truplice majhno je bilo tudi pikro in slabo, — in pljuča so jele bolehati. Pa noter do zadnjega je še zmiraj bil vedrega, šaljivega duha, zmiraj tista dobra, usmiljena duša. Le že proti koncu je narava vendar le premagala in nekako samoglaven in nevoljen je postal“.. — Umrl je v svésti, da tam — nad zvezdami — najde mir, ki mu ga svet dati ni mogel, 8. maja 1860 l. in 10. maja je bil slovesno pokopan pri Materi Božji na jezeru, kakor se ga spominja blagi Anton Janežič v svojem

Glasniku (V. zv. str. 188) in verli Resanski v Novicah (str. 159) v dopisu iz Pliberka, češ, marsiktero pesmico je Vam, ljube Novice, zapel; zapojte mu toraj tudi Ve perve: Naj počiva v miru!

„Kar Olibanovo literarno delavnost zadeva, res ni bil prvakov eden našega slovstva; al kar imamo od njega, je lepo, žlahno zrno, blago jedrce. Nektero njegovih pesem prepevajo mladi in stari, nektera njegovih pridig se oznanjuje po slovenskem svetu — in njegov „Oče naš“ je pervaka te dobe literature, A. Stolca, tudi Slovencom v domači, prav domači obleki prikupil. — Koliko je delal, jaz sam ne bi bil verjel, al zdaj verjamem, ko sem njegovo zapuščino pregledal.“ — Tako priserčno pa odkritoserčno je pisal iskren mu prijatelj Dragotin v Novicah l. 1862 št. 45. 46. v **Spominih** na grobu Antona Olibana.“

Peti, glasno peti in javno pisariti je pričel A. Oliban l. 1845 po Novicah (št. 33), kjer se bere prva njegova pesmica „Tolažba“, v kateri po prispodobi z drevesom človeka na starost tolaži, da po kratkem terpljenji nad oblaki spomlad mu večnosti sledi. — V drugi pesmici (št. 41) „**Kranjskih učencov pesim o začetku šolskega leta**“ po besedah grofa Jauko Draškoviča, da domovini, nikakor tujini, darujmo serce, život, vse, — kot učenec modroslovja — poslovivši se v začetku od doma, in izročivši se na koncu milemu cesarju, poje v sredi:

...„Uči nas, moramo spoznati
Postava šolska modro dana,
Tevtona glase in Rimljana,
In aoriste Grka pregibati;

Verh tega mnog si prizadeva
Okroglo talijanšno znati;
Fransè le kolkej ponosljati,
Učenec si verli v čast pršteva:

Le Krajne malo znan' glasovi
So nam, čeprav nas je rodila,
Nas z lastnim mlekom odpojila,
Čeprav smo pravi nje sinovi. —

Lahko prebiramo gramatko
Ptujinov in učmò se radi,
Kako se njih beseda gladi
Težko beremo kranjsko pratko! —

Ozri na druge se narode,
Lej! sledniga pred drugim mika
Le govor lastniga jezika,
Le domorodne šege, zgode.

Zatorej bratje! se med prave
Li smemo domorodce šteti,
Ak nočemo si perzadeti,
Učit' slovenšine se prave?

Dovolj je sredstev, součenci:
Imamo krajsne učenika,
Novice lastniga jezika;
Ne bód'mo domorodni lenci! —

To ne, vsi terdno obljubimo,
Domači jezik gladko znati,
Reči slovenske prej čmo brati,
In potlej klasike berimo!“ itd.

Lepa, da — vzorna sta soneta njegova: „**Veliki petek**“ in „**Velika nedelja**“ v Novicah l. 1846 št. 14, ktera je ponatisnil Janežič v Cvetniku III. (str. 83. 84), in prvega je svobodno ponemčila Lujiza Pesijakova v Triglavu I. (Chartfreitag, 1865 Nr. 30). — Takisto vzorna je njegova glosa „**Ozir v nebo**“ (št. 26.) po M. Kastelica geslu:

Tjekaj gori se ozrimo,
Kjer svetov ne zmer' okó:
Jarma žulje preterpimo,
Tam verige se razspó!

Mična in podučna je tudi (št. 40) pesmica „**Hvala dreves**“, v kateri se kaže, da dale so jih nam nebesa v prijatle — dečku, mladenču, možu, starčku, o smerti, na grobu — in šolski mladini v razgled je ponatisnjena ta v Cvetniku I. (str. 132. 133), una pa v Cvetniku III. (str. 86). V tej dobi je A. Oliban zvesto prebiral in pred natiskovanjem slovniško popravljal „Poezije doktorja Franceta Prešerna“, kar spričuje rokopis njegov, hranjen v muzealni knjižnici ljubljanski. — „**Pokora poredniga sina**“ — imenuje se „pustna pravlica po nemškim poslovenjena“, ktero je Olibanov Anton preselivši se na Koroško, v Novice l. 1848 št. 3 poslal še pred glasovito „občno buno duhov“. — Neki oče, da poredniga okrotiti si sina, pošlje ga za dve leti v Ameriko; ko še poredniši pride nazaj, da ga v soldaško, za samoglavneže in za terde butice vedno najboljšo šolo; ali — ko tudi boben ga ne izučí, in divji kot prej nori, — oče kaj stori, da Anže, ko jagnje se obnaša, je ne zine, je kot otrok pobožen in krotak, še preden dober mesec mine? — Ne vganete, kaj? — hudo dal mu je ženó!

Pedagogični pogovori.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

(3. del.)

15.

„Spoznavaj sebe!“ Ti besedi ste stali zapisani nekdam nad vrati delfijskega svetišča, tam kjer je bilo bivališče boga, ki je po svojih duhovnih in duhovnicah razlagal prihodnost gerškemu narodu. Dovolj se je že pisalo o teh besedah, dovolj so se že komentirale, in moral bi jaz pisati le kaj starega in že povedanega, ako bi hotel razlagati na široko pomen teh dveh besedi.

„Spoznavaj sebe!“ — Kdo pozna samega sebe na tanko? Kdo tudi pazi na samega sebe najbolj? Kdo si je že zastavil ona tri znamenita vprašanja: kdo sem, kaj sem in čemu sem na sveti? In vendar je naša naloga, si zastaviti ta tri vprašanja. To pač menda vsakdo vé, da je človek, vendar neki deček v prvem razredu tega ni mogel zapopasti. Povedal sem nekoč svojim učencem, da smo mi ljudje. Hitro poprašam enega izmed njih: kaj si tedaj ti? — „Jaz sem lump!“ mi odgovori prav korajžno. Najberže je slišal, kako so ga zmerjali doma z lumpom. Tudi nisem prepričan, ako vsi odrasli vedó, da so ljudje, kajti marsikdo živi, „kot bik na gmajni.“ A tudi obnašanje mnogih ni tako, kakor se spodobi človeku. Kolikokrat se ne poniža človek v svojem ravnanji pod brezumno živino! Ne bom našteval taka ravnanja. Kdor jih pozna, za